تیۆری کویر و ئاڵنگارییەکان.. ئەحمەد هەولێری

بەشێوەیەکی گشتی کویر دەشێ وەک ڕەخنەداینی ڕەگەزێ کێشەییەکان بخوێنرێتەوە. لەبری ئەوەی باس پێناسە جێندەریە دیاریکراوەکان بکات، ئاماژە دەکات بۆ ئەوەی کە دەکرێ لە دەرەوەی لەو دوانە دوالیزمیانە. واتە ژن و پیاو بیربکەینەوە.

کویر بەشێوەیەکی ستراتیژی لە بەرامبەر دوانەی “ژن- پیاو وەک هێترۆسێکسواڵ، هەروەها هۆمۆسێکسواڵ” دەوەستێتەوە. هاوکات لەگەڵ ئەم دوانەییانە ، سێگۆشەی لەش، جێندەری کۆمەڵایەتی، خواستی ڕەگەزی، بۆ ئەژمارکردنی هەموو نۆرماڵیزەکراوەکان وەک نەبوو، تیۆرەکەی خۆی لە بردنە نێو مەیدانی گفتوگۆ و مشتومڕەوە درەنگ نەکەوتووە.

لە سەدەی بیستدا وشەی کویر وەک دەستەواژەیەکی سوکایەتی ئامێز لە بەرامبەر کەسانی هۆمۆسێکسواڵدا بەکاردەهات. بەڵام لە سەدەی بیست و یەکدا مانایەکی جیاوازی لەخۆگرتووە. لەگەل ئەو گۆڕانکاریانە لە مانای ئەم دەستەواژەیە، جەخت لەوە دەکاتەوە کە خواستی ڕەگەزی و پێناسی جێندەری، لەگەڵ ئەو کێشانەدا یەک ناگرنەوە کە لەلایەن داڕێژەرانی سیاسەتی ناسنامە و ڕەگەزەکان دیاریکراون، چونکە خواستەکان گوزارشت لە دۆخێکی یەکانگیر و ڕێقهەڵاتوو ناکەن بەڵکو لەم چوارچێوەیەدا دەگونجێ خواستی ڕەگەزی گۆڕانکاری نیشان بدات. ئەو دوانە دوالیزمییانە کە لەلایەن سیاسەتی شوناسەوە ئاسایی کراونەتەوە پێویستە لە دەرەوەی پەیوەندییەکانی دەسەڵات لێکنەدرێنەوە. ئەو بیرۆکەیەی کە ئەم تیۆرە دەیهێنێتە کایەوە ئەوە دەخاتە ژێر پرسیارەوە کە بیرۆکەی زاڵی ئاساییکراوە سەپاندوویەتی و وەک تاکە حەقیقەت ناساندوویەتی، هەروەک ئەوە دەخاتە ژێر پرسیارەوە کە ئەو خواستە ڕەگەزی و پێناسە جێندەرییانەی کە لە چوارچێوەی بیرۆکەی دوانەیی ژن-پیاودا درووست بوون ناسروشتین و لە پڕۆسەیەکی مێژوویی و کەلتووریدا هاتوونەتە ئاراوە. لەبەرئەوە میکانیزمەکانی ئاساییکردنەوەی خواستی ڕەگەزی و پێناسی جێندەری زاڵ و سەپاو و ئاساییکراو دەباتە ژێر پرسیارەوە، لەبەرئەوە لە جیاتی ئەوەی چەمکێکی ئاشتکەرەوە و ئاشکرا بێت، پێکهاتەیەکی ناقاڵبی و بێ شێوە “ئامۆرف” ی هەیە.

ئەم تەرمە کە تا ساڵانی هەشتاکان وەک جۆرێک لە سوکایەتی و پەلامار و تانە و تەشەر لە بەرامبەر کەسانی هۆمۆسێکسواڵ بەکاردەهات، لەو سەردەمە بەدوا لەگەڵ جێگیربوونی کەشی سیاسی جیهان و لەگەڵ فراوانبوونی ئازادییە کەسییەکان و زەمینەی تێکۆشانی مەدەنی بە تایبەت تێکۆشانی هۆمۆسێکسواڵەکان لە پێناو مافەکانیاندا، ئەم چەمکە مانایەکی دیکەی پێچەوانەی لەخۆگرت و بە تێکۆشانی چینی کەمینە ڕەگەزییەکان توانی نەخشی خۆی لەسەر ڕوونکردنەوەی پەیوەندییە دەسەڵاتدارییەکان دیاریبکات، لەگەڵ ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی و دەروونی بەرفراوان لەسەر توێژی کەمینە ڕەگەزییەکان و هاوڕەگەزخوازان، ئەم تەرمە واتە کویر جێگەی خۆی لە وێژمانی ئەدەبیدا گرت.

باشە کە باس لە شوناس دەکرێ مەبەست لە چییە؟ شوناس لەگەڵ خۆیدا چونیەک و یەکسانە. کەواتە چی بنەمای ئەو باوەڕ و ڕوانینە درووست دەکات کە بە تێپەڕبوونی کات ئەم پێکهاتەیە گۆڕانی بەسەردا نایەت؟ لەوەش گرنگتر ئەم هەبوونانە لەسەر پێناسی ڕەگەزی و کۆمەڵایەتی، چۆن کاریگەری دادەنێت؟

جودیت بەتلەر کە توێژینەوەیەکی لە بارەی ڕەگەزەوە ئەنجامداوە، ئەوەی خستووەتەڕوو کە ڕەگەز وەک پێکهاتەیەکی کۆمەڵایەتی مێژوویی، لە چوارچێوەی بیرۆکەی هێترۆنۆرماتیڤدا جێکەوتووە. هەر لەبەرئەوەیە کە بە ئەوەی لە بنیادنانی دەسەڵاتدا ڕۆڵی ئاکتیڤ ببینێت بە زمانی دەسەڵات دەدوێت.

ئەم تەرمە ڕادیکاڵە کە لە چوارچێوەی گرووپێکی کەمینەی ڕەگەزی دەرچووە و لەنێو مەیدای سیاسەت و کۆمەڵایەتیدا بووەتە تەرمەکی گرنگ لە پێناسەکردنی ڕەگەز و پەیوەندییەکانی دەسەڵات و پێکهاتە کۆمەڵایەتی و سیاسییە مێژووییەکان. ئەوەی جێی داخە کە لەناوەندی کۆمەڵایەتی و سیاسی کوردیدا قسەی لەسەر ناکرێ، بە بیانووی تابۆئاسا و ترس و خەت کێشان بە دەوریدا، لە کاتێکدا ئەگەر تەرمەک ڕەوتێکی جیهانگیری لەخۆبگرێ و زۆر هاوکێشە و کێشەی ڕەگەزی و کۆمەڵایەتی و سیاسی بخاتە ژێر پرسیارەوە، پێویستە قسەی لەسەر بکرێ و دوور لە ڕوانینی ئاینی بەرتەسک بخرێتە بەر ڕوانینی زانستی و کۆمەڵناسیانە و تەلیسمەکانی لێکبدرێتەوە.

ئەحمەد هەولێری